

250. Yılında İTÜ'de Bir Başarı Öyküsü

Prof. Dr. A. M. Celâl Şengör

İTÜ Maden Fakültesi Jeoloji Bölümü
ve Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü

İTÜ'nün içindeki önemli uluslararası merkezlerden biri de Maden Fakültesi bünyesindeki Genel Jeoloji Kürsüsü olmuştur. 1951'de İhsan Ketin'in İTÜ'ye jeoloji profesörü olarak cezbedilmesinden sonra onun etrafında toplanan gençlerle birlikte geliştirdiği ekol, pek çok uluslararası ödül ve mensuplarının yayımladığı eserler sayısız uluslararası atıf almış, jeoloji bilimine yeni kavramlar katmıştır.

Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. yıldönümü, mutlu bir tesadüfle İTÜ'nün de kuruluşunun 250. yılında rastgeldi. Cumhuriyet ilan edildiği zaman elinde uluslararası düzeyde eğitim ve öğretim yapan sadece iki kurumu bulunuyordu: 1) Mühendis Mektebi-İ Âlisi, yani İTÜ, 2) Darülfünun Türkiyat Enstitüsü. Başında Köprülüzâde Mehmed Fuad Bey'in bulunduğu Türkiyat Enstitüsü o zaman Avrupa'da hızla gelişmekte olan Türkiyat bilim dalına önemli katkılar yapmaktaydı ve bunların bir neticesi, kendisinin Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi'ne daha 35 yaşındayken yabancı üye seçilmesi ve ona Sorbonne'un bir şeref doktorası vermesi olmuştur.

İTÜ ise 1878'den beri özellikle matematik ve mühendislik dallarında kayda değer işler yapıyordu. Bunlardan en eskisi 1882'de Mühendishâne Nâzırı Hüseyin Tevfik Paşa'nın yayımladığı Linear Algebra adlı kitaptır ki, bunun ikinci baskısı 1892'de çıkmıştır. İkinci çok önemli katkı, Viyana'dan gelen Karl von Terzaghi'nin İTÜ'de Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında zemin mekaniği bilim dalını kurması olmuştur.

İTÜ'nün içindeki önemli uluslararası merkezlerden biri de Maden Fakültesi bünyesindeki Genel Jeoloji

Kürsüsü olmuştur. 1951'de İhsan Ketin'in İTÜ'ye jeoloji profesörü olarak cezbedilmesinden sonra onun etrafında toplanan gençlerle birlikte geliştirdiği ekol, pek çok uluslararası ödül ve mensuplarının yayımladığı eserler sayısız uluslararası atıf almış, jeoloji bilimine yeni kavramlar katmıştır.

Aşağıda bu ekolün çok kısa bir tarihini İTÜ'nün 250. yılı kutlamaları çerçevesinde anlatmak istiyorum.

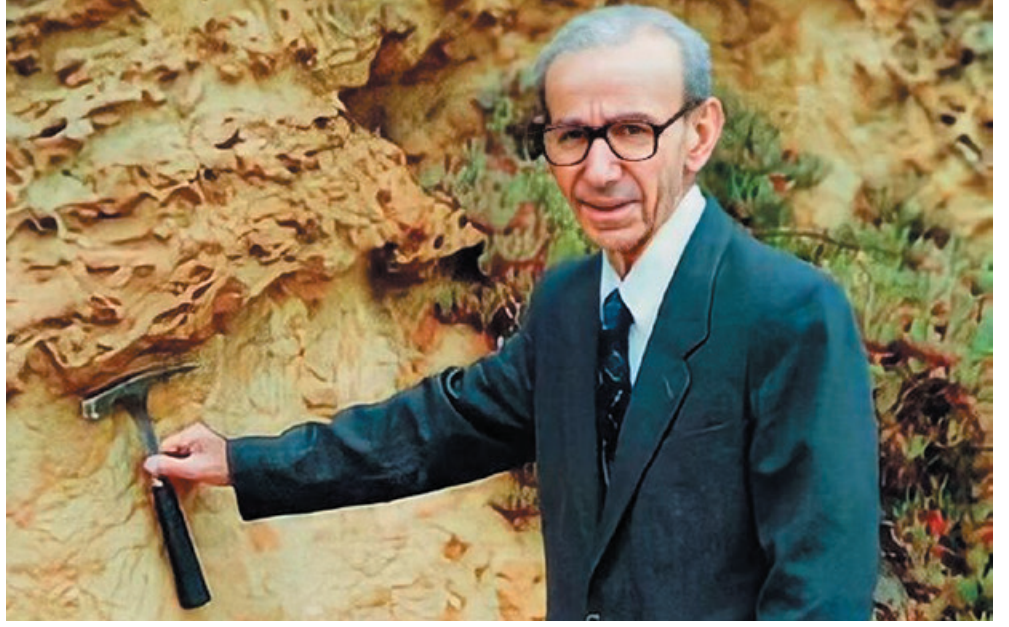

Prof. Dr. İhsan Ketin

Ketin, 1948 yılında yayımladığı klasik makalesinde duyurduğu Kuzey Anadolu yanallı fay keşfini detaylandırarak fayın üzerinde yeni vuku bulan depremleri gene uluslararası makalelerle tasvir etmiş ve 1957'de fayın yaşını Neojen olarak belirlemiştir.

İTÜ'de Ketin'in en önemli araştırmalarından biri Türkiye'nin doğu-batı eksenini oluşturan kristalin masiflerin o zaman sanıldığı gibi Prekambriyen'den, en geç Paleozoyik'ten kalan kütleler olmadığını, buna mukabil Kretase-Tersiyer süresinde oluşmuş çok genç yapılar olduğunu gösteren çalışmalarıdır. Bu önemli keşif sadece Türkiye'de değil tüm dünyada da o zamanki genel görüşlere tamamen zıt olduğundan önce tepkiyle karşılanmış, Stille gibi meşhur tektonikçiler Ketin'e inandırmakta güçlük çektiklerini açıkça ifade etmişlerdir. Ketin'in Türkiye'deki meslektaşlarının çoğunun da bu buluşu ciddiye almamaları, arazi verilerine dayanan Ketin'in görüşü yerine, bu konuda şöhretlerinden başka bir destek noktaları olmayan Stille ve Kober gibi yabancı tektonikçilerin hipotetik görüşlerini tercih etmeleri, belki daha o zamanlar Türkiye'de oluşabilecek bir tektonik ekolünün başlıbaşına bize has bir jeolojik düşünce sisteminin meydana gelememesi, Ketin'in bu konudaki fikirlerinin kendi yakın çevresini oluşturan Maden Fakültesi grubuna münhasır kalmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak 1970'li ve 1980'li yıllarda yapılan çalışmalar bu konuda da Ketin'in haklı olduğunu göstermiş, hele Menderes masifinin metamorfizma yaşı, bizzat Ketin'in kendisini dahi şaşırtarak Eosen sonu olarak tespit edilmiştir.

1950'li yılların sonunda Ketin, tüm Türkiye'nin orojenik gelişmesini anlatan ve ülkemizin tektonik sınıflanmasında bir dönüm noktası oluşturan makaleler serisinden ilkinin yayımlamıştır. Burada Ketin, Türkiye'nin, daha önce Leopold Kober, Hans Stille ve Émile Argand gibi tektonikçilerin tesirleri altında sanıldığı gibi simetrik bir yapıya sahip olmadığını, orojenik evrimin Türkiye'de kuzeyden güneye gelişmiş olduğunu, dolayısıyla Anadolu orojeninin güneye devrik, asimetric bir yapıya sahip olduğunu gösterdi ki bu, Eduard Suess'ün dev eseri ve modern tektoniğin ilk habercilerinden olan 'Das Antlitz der Erde'nin

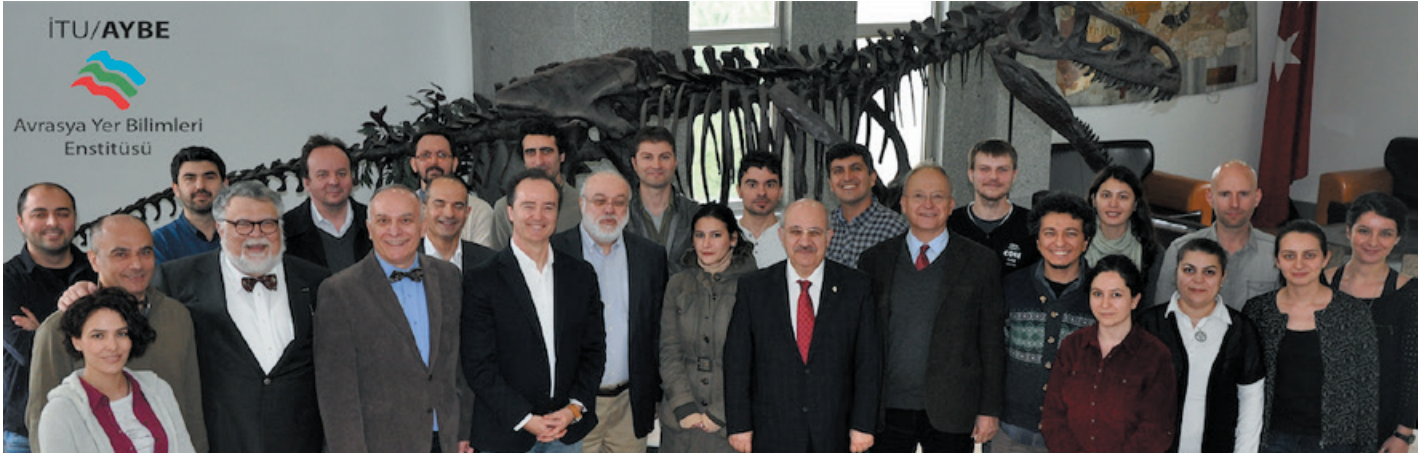
üçüncü cildinde savunduğu ama daha sonra 20. yüzyılın reaksiyoner tektonikçileri tarafından reddedilen bir görüştü. Sırf bu yüzden Ketin'in makalesi, davet edildiği halde, Hans Stille için düzenlenen armağan kitabına alınmamıştı.

1975'te Ketin'in doktora öğrencisi İhsan Seymen, ilk defa Kuzey Anadolu Fayı'nın atım miktarını güvenilir bir şekilde tespit etti. Daha önce 1972 yılında Ketin'in iki öğrencisi, İhsan Seymen ve Atilla Aydın, varlığından daha 1948'de Ketin tarafından şüphelenilen Doğu Anadolu Fayı'nı keşfetmek şerefini iki MTA jeoloğu olan Esen Arpat ve Fuat Şaroğlu ile paylaşmıştır. Ancak tamamen betimsel olan Arpat ve Şaroğlu makalesinin tersine, Seymen ve Aydın makalesi mekanik bir yorum da içeriyordu ki bu, Ketin ekolünün yalnız bilgi toplamaya değil, aynı zamanda toplanan bilgi sayesinde jeolojik olayları anlamaya verdiği önemi göstermektedir.

Ketin, aynı zamanda bugün ülkemizde hâlâ kullanılan en önemli, orijinal, genel, yapısal ve bölgesel jeoloji ders kitaplarını da yazmıştır.

1970'lerin sonundan itibaren Ketin'in yurtdışında doktoralarını yapan öğrencileri Remzi Akkök ve Naci

1950'li yılların sonunda Ketin, tüm Türkiye'nin orojenik gelişmesini anlatan ve ülkemizin tektonik sınıflanmasında bir dönüm noktası oluşturan makaleler serisinden ilkinin yayımlamıştır.

Ihsan Ketin'in ekibi, uygulamalıdan ziyade temel bilim yapan bir de Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü çıkarmıştır.

Görür İTÜ'ye geri dönmeye başlamışlar, lisansları da yurtdışından olan ancak Ketin'i yakından tanıyan Aral İ. Okay ve A. M. Celâl Şengör de doktoralarını gittikleri ülkelerde tamamlayarak İTÜ'ye gelip Ketin'in büyümekte olan ekibine katılmışlardır. Bu tarihlerden sonra Ketin'in ekibinin ürettiği bilimsel yayınlar hem sayıca çok artmış hem de Avrupa'dan Asya'ya ve Afrika'ya kadar yayılan geniş bir coğrafyayı kapsamaya başlamıştır. Bu yayınların bazılarını uluslararası literatürde verilen atıflar binlerle ifade edildiği gibi, pek çok uluslararası prestiji yüksek ödül, başta Ketin'in kendisine olmak üzere grup üyelerine de verilmiştir. Ketin'in ekibi, daha sonra içinden, uygulamalıdan ziyade temel bilim yapan bir de Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü çıkarmıştır. Yer bilimleri kavramının, okyanuslar ve atmosfer dahil, tüm içeriğini kapsayan bu enstitü de kısa zamanda adını dünyada duyuran çalışmalara imza atmıştır. Çok ilginç olan bir gözlem, hem TÜBİTAK'ın hem de YÖK'ün Türkiye'de yapılan en kaliteli coğrafya çalışmalarının, içerisinde bir coğrafya bölümü bulundurmayan İTÜ'nün bu enstitüsünden çıktığını ilan etmeleri olmuştur. Kalite bir kere sağlam olarak tutturuldu mu, bulaşıcı olur.

Ketin'in ekibi, daha sonra içinden, uygulamalıdan ziyade temel bilim yapan bir de Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü çıkarmıştır. Yer Bilimleri kavramının, okyanuslar ve atmosfer dahil, tüm içeriğini kapsayan bu enstitü de kısa zamanda adını dünyada duyuran çalışmalara imza atmıştır.

Bu nasıl oldu?

Ketin ekolünün bu önemli başarısının temelinde iki önemli faktör vardır:

- 1) İTÜ yönetiminin her dönemde başarılı öğretim üyelerine sağladığı rahatlık.
- 2) Ketin'in, grubunun üyelerinin işlerine karışmadan onlardan sadece uluslararası kıymeti olan araştırmalar yapmalarını istemesi. Yurtdışında zaten yapılmış çalışmalarını Türkiye'deki örneklerle tasdik etmek yerine, yeni kavramlar üreten çalışmalar yapmalarını istemesi. Ketin ayrıca Türkiye jeolojisini daha iyi bilmemiz ve daha iyi anlamamız konusunda yanındaki sürekli araştırma yapmaya teşvik etmiştir.

Ketin ekibinin çalışmaları her zaman neşeli ve iyimser bir hava içinde gerçekleştirilmiştir. Bunu tüm üniversitemize ve Türkiye'de bizden çok sonra kurulmuş tüm üniversitelere tavsiye ederiz. Eğer kişilerin amacı bilim yapmak yerine bilim yapıyormuş gibi görünerek mevki ve para kapmak, otoritelerini tesis etmek ise bu tür kişilerin oluşturduğu gruplardan faydalı bir bilim çıkmayacağı gibi böyle gruplar asla uzun ömürlü olmazlar. İTÜ'nün 250 yıllık geçmişinde ülkedeki tüm olumsuz koşullara rağmen uluslararası şöhret sahibi bilim adamları ve bunların kaleminden kaliteli, bilimi ilerleten yazılar, konferanslar çıkmışsa ve bunları üreten gruplar uzun ömürlü olmuşlarsa, bu belki de İTÜ'nün manevi şahsına duyulan güven, saygı ve sevdiği kaynaklanmaktadır. Tüm bunların kaynağı ise gerçek bilimsel meraktır. Bu tür meraklı ve kaliteli bilim adamlarının amacı makale yazıp atıf toplamak değil, doğada cereyan eden olayları anlamaktır. Bu oldu mu, makale de atıf da bolca gelir. Cumhuriyetimizin 100. yılında tüm üniversitelerimiz için kaliteli bilim yapımları dileğimizi tekrarlar, İTÜ'nün de nice çeyrek bin yıllara daha büyük başarılarla ulaşmasını dileriz.